

Samenwerking tussen bibliotheek en basisschool

De samenwerking tussen basisscholen en bibliotheken is van groot belang om kinderen een extra impuls te geven ook buiten het klaslokaal te lezen. Om kinderen te stimuleren gebruik te maken van de bibliotheek, kunnen zij vrijwel overal gratis lid worden. Daarnaast hebben bibliotheken een brede fysieke en digitale jeugdcollectie, organiseren ze activiteiten en werken ze nauw samen met het onderwijs, bijvoorbeeld via BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Deze samenwerkingen hebben een positief effect op leesfrequentie en leesplezier.

Basisschool en bibliotheek helpen laaggeletterdheid voorkomen

Voor de doelgroep jeugd zijn de basisschool en de bibliotheek essentiële voorzieningen om laaggeletterdheid te voorkomen. De scholen bieden leesonderwijs dat ervoor zorgt dat kinderen goed leren lezen. De bibliotheek maakt hen wegwijs in de wereld van boeken en zorgt ervoor dat kinderen ook *willen* lezen. Wie gemotiveerd is, om te lezen houdt vanzelf zijn leesvaardigheid op peil, ook nadat hij de school heeft verlaten. De onderwijstijd alleen is echter vaak te beperkt om de taalresultaten te behalen die scholen nastreven. Scholen kiezen er daarom voor samen met de bibliotheek in te zetten op lezen in de vrije tijd. Op die manier maakt de school gebruik van 'leertijd' buiten school om de taalontwikkeling van kinderen een extra impuls te geven (Broekhof, 2017).

Leesplezier betekent meer en beter lezen

Kinderen die plezier hebben in lezen, lezen meer en daardoor ook beter. Zo hebben kinderen die in hun vrije tijd veel lezen 70% kans om gemiddeld tot hoog te scoren op een woordenschattoets. Onder kinderen die weinig lezen is dat slechts 30% (Bus et al., 1994). Ook heeft het regelmatig lezen van (uitdagende) boeken een positief effect op Citoscores (Kortlever & Lemmens, 2012). Een groeiende leesvaardigheid geeft een gevoel van competentie en helpt de leesmotivatie in stand te houden. Daardoor blijven kinderen lezen en hebben ze daar steeds meer profijt van. Ook zwakke lezers hebben profijt van lezen in de vrije tijd. Zij hebben betere basisvaardigheden, zoals alfabetkennis, dan zwakke lezers die in hun vrije tijd niet lezen (Mol & Bus, 2011). Zie ook de [Leesmonitor](#) voor meer informatie over vrij lezen.

Leesmonitor

De [Leesmonitor](#) vertaalt onderzoeken over lezen, leesbevordering en literatuureducatie naar een breder publiek. Aan de hand van zeven thema's komen de belangrijkste aandachtsgebieden binnen leesbevordering en literatuureducatie aan bod: cultuur, gedrag, motivatie, vaardigheid, leesbevordering, literatuureducatie en digitalisering. De Leesmonitor is een initiatief van [Stichting Lezen](#), het kennis- en expertisecentrum voor leesbevordering en literatuureducatie. Op de Leesmonitor bundelt Stichting Lezen relevante onderzoekskennis om een representatief beeld te schetsen voor Nederlandse kinderen en volwassenen. Deze kennis is afkomstig uit publicaties van Stichting Lezen, maar ook van onderzoeksinstituten, marktonderzoeksbureaus, universiteiten, wetenschappelijke tijdschriften en andere instanties uit het veld die onderzoek initiëren, zoals de KB.

Gratis lidmaatschap en leesbevordering als kernfunctie

Nederland telt bijna 1,7 miljoen kinderen in de leeftijd van 4 tot en met 12 jaar (CBS, 2020). Gemiddeld is 79% van deze doelgroep lid van de bibliotheek. Ten opzichte van het schooljaar 2017-2018 steeg het aandeel leden in deze leeftijdscategorie in 2018-2019 licht; destijds was 67% van de kinderen van 4 tot en met 12 jaar lid van de bibliotheek (Van de Burgt & Van de Hoek, 2020; KB, 2019). Om kinderen onder de 18 jaar te stimuleren gebruik te maken van de bibliotheek, kunnen zij in de meeste bibliotheken gratis lid worden. Dit sluit tevens aan bij het feit dat 'het bevorderen van lezen en het laten kennismaken met literatuur' expliciet is opgenomen als kernfunctie van de bibliotheek in de [Wet stelsel openbare bibliotheek voorzieningen](#) (Wsob, artikel 5).

Diverse dienstverlening aan jeugd

De dienstverlening van de bibliotheken voor kinderen van 4 tot en met 12 jaar is divers. Landelijk is het doel gesteld de zelfredzaamheid en zelfstandigheid van de jeugd te versterken door hun vaardigheden op het gebied van taal, lezen en media te ontwikkelen. Daar dragen bibliotheken op verschillende manieren aan bij, zoals met de fysieke jeugdcollectie, e-books voor jeugd en informatie voor werkstukken en spreekbeurten. Daarnaast organiseert de bibliotheek activiteiten, kunnen jonge lezers terecht op [Jeugdbibliotheek.nl](#) en wordt er samengewerkt met scholen, bijvoorbeeld via landelijke programma's als BoekStart en de Bibliotheek *op school*.

Nauwe samenwerking met het onderwijs

De KB bracht met het onderzoek *Bibliotheken en de samenwerking met het primair onderwijs 2018-2019* de samenwerking met het basisonderwijs in kaart. Alle bibliotheekorganisaties die deelnamen aan dit onderzoek werkten in het schooljaar 2018-2019 samen met het primair onderwijs. Deze bibliotheken verzorgden activiteiten en programma's op het gebied van leesbevordering (voor 83% van de scholen) en digitale geletterdheid (voor 53% van de scholen). In totaal bedienden de bibliotheken in dit schooljaar 6.079 basisscholen en scholen voor speciaal onderwijs (85% van de scholen in Nederland) (Van de Burgt & Van de Hoek, 2020).

Leesbevordering in het beleid van basisscholen

In 2019 was bij iets meer dan de helft van de basisscholen leesbevordering opgenomen in het beleidsplan van de school, liet onderzoek van Stichting Lezen zien. In 2014 gold dit nog voor driekwart van de basisscholen. Verder had anno 2019 ruim een derde van de basisscholen een leesplan en een jaarprogramma, evenals in 2014. Een vijfde van de locaties zonder de Bibliotheek *op school* heeft geen specifiek beleid voor leesbevordering, tegenover 8% van de locaties met de Bibliotheek *op school*. Ruim de helft van de scholen beschikt over een leescoördinator; iets minder dan de helft beschikt over een taalcoördinator. Ook hierin is een duidelijk verschil tussen scholen zonder vestiging van de Bibliotheek *op school* en met. Op de scholen die wel over een lees- en/of taalcoördinator beschikken, is er veelal één coördinator beschikbaar voor alle groepen. De meerderheid van de schoolleiders geeft aan dat er één tot twee uur per week beschikbaar is voor de taken van de leescoördinator (Willemsen & Elphick, 2019).

Samenwerking geprofessionaliseerd

De samenwerking tussen bibliotheken en het primair onderwijs is sterk geprofessionaliseerd. In vergelijking met voorheen is er sprake van een structureler en doelgerichter leesbeleid en hoger geschoold bibliotheekpersoneel: 74% is minimaal hbo-geschoold. Ook werken bibliotheken gericht aan de professionalisering van de 'intermediair'. Zo biedt 87% van de bibliotheken in samenwerking met het primair onderwijs informatieavonden over lezen voor ouders aan. Ook organiseert 86% van de bibliotheken workshops en trainingen voor leerkrachten op het gebied van leesbevordering. Daarmee is het aanbod van de bibliotheken voor het primair onderwijs gericht op de 'gouden driehoek' voor leesbevordering: de kinderen, de ouders en de leerkrachten (Van de Burgt & Van de Hoek, 2020; KB, 2019).

Bron: Van de Burgt & Van de Hoek, 2020.

Samenwerking volgens landelijke programmalijn

Naast de reguliere samenwerking werken veel bibliotheken ook samen met het primair onderwijs volgens landelijke programmalijnen, zoals de aanpak de Bibliotheek *op school*. Deze aanpak maakt deel uit van een doorgaande lijn binnen het OCW-programma Tel mee met Taal. BoekStart vormt het begin van deze beleidlijn, gevolgd door de Bibliotheek *op school* basisonderwijs en voortgezet onderwijs. De aanpak is ontwikkeld en ingezet door Stichting Lezen en de KB, als onderdeel van Kunst van Lezen. Het doel is om op basis van een aantal vastgestelde bouwstenen samen met scholen de leesmotivatie, taal- en informatievaardigheden van leerlingen te verbeteren. Bibliotheken, scholen en gemeenten werken op strategisch niveau structureel samen aan de taalontwikkeling, leesbevordering en mediawijsheid van kinderen en jongeren.

Samenwerking tussen bibliotheken en primair onderwijs volgens de Bibliotheek *op school*: drie organisatieniveaus

Bron: de Bibliotheek *op school*, 2018.

De Bibliotheek *op school* bereikt ruim drieduizend scholen

In totaal werd de aanpak de Bibliotheek *op school* in het schooljaar 2018-2019 gevolgd door 127 (basis)bibliotheken. Daarmee zijn in totaal 3.213 scholen bereikt en circa 698 duizend leerlingen (Van de Burgt & Van de Hoek, 2020). Van de leerlingen die een Bibliotheek *op school* hebben en deze weleens bezoeken, komt 60% graag in de schoolbibliotheek. Circa de helft van deze leerlingen die weleens in de schoolbibliotheek komen, vindt dat er genoeg leuke leesboeken en/of informatieboeken te vinden zijn (Hartkamp, 2020). Voor basisscholen die deelnemen aan de Bibliotheek *op school* zijn het vergroten van het leesplezier en de taal- en leesprestaties de belangrijkste redenen om mee te doen (Van Grinsven et al., 2014; DUO Onderwijsonderzoek & Advies, 2019).

Aantal schoollocaties met een Bibliotheek *op school* per onderwijssoort

	Verkenning (fase 1)	Samenwerking (fase 2, 3, 4)
Basisonderwijs (BO)	418	2.609
Speciaal onderwijs (SBO/SO/VS0)	24	162

Bron: Van de Burgt & Van de Hoek, 2020.

De Bibliotheek *op school* voor pabo's

In het schooljaar 2017-2018 is gestart met drie pilots om de samenwerking tussen bibliotheken en de pabo te stimuleren. In het schooljaar 2018-2019 zijn daarnaast vier nieuwe pabo-locaties met de aanpak gestart. Binnen deze pilots wordt aandacht besteed aan de volgende zaken:

- › Leesbevordering krijgt een structurele, toonaangevende plek binnen het curriculum van pabo's. Opleidingsdocenten zijn goed op de hoogte van leesbevorderingsactiviteiten en hoe die in te zetten tijdens hun lessen;
- › Toekomstige leerkrachten worden erop voorbereid om tijdens hun lessen te werken met kinderboeken;
- › De aanpak van de Bibliotheek *op school* wordt structureel onder de aandacht gebracht van docenten en studenten op de pabo;
- › De fysieke en digitale bibliotheek op de pabo is voorzien van een actuele collectie, die veelvuldig ingezet wordt ten behoeve van het voorbereiden van stagelessen en voor eigen gebruik;
- › De pabo en de bibliotheek werken structureel samen en gebruiken daarbij elkaars expertise;
- › De Bibliotheek *op school* en het belang van lezen worden onder de aandacht gebracht van alle opleidingsdocenten van betrokken pabo's, zodat lezen ook wordt geïntegreerd in andere vakken dan Nederlands (Langendonk & Van Dalen, 2019).

De Bibliotheek *op school* laat leerlingen hoger scoren op begrijpend lezen

Uit onderzoek naar de effecten van de aanpak van de Bibliotheek *op school* blijkt dat het landelijke leesbevorderingsprogramma effectief is in de strijd tegen laaggeletterdheid. Kinderen op scholen die de aanpak volgen, lezen meer en hebben een betere leesvaardigheid dan kinderen op scholen waar geen speciale aandacht is voor de boekencollectie. Zo scoren leerlingen op basisscholen die deelnemen aan de Bibliotheek *op school* significant hoger op begrijpend lezen dan leerlingen op andere scholen (Nielen & Bus, 2016). Uit onderzoek naar de effecten van de schoolbibliotheek op het leesgedrag van niet-westerse migrantenleerlingen blijkt dat er een positief effect is op de woordenschat. Daarnaast vonden de leerlingen lezen na verloop van tijd belangrijker dan leerlingen op een school zonder schoolbibliotheek (Kleijnen, 2016).

Boekencollecties en activiteiten op basisscholen

Vrijwel alle basisscholen beschikken over een boekencollectie. Bij de Bibliotheek *op school*-locaties gaat het vaker om een schoolbibliotheek, terwijl andere scholen vaker leesboeken in de klas hebben staan. Op de meerderheid van de scholen (60%) mogen leerlingen onbeperkt boeken uitkiezen; bij de Bibliotheek *op school*-locaties beduidend vaker dan bij andere scholen. Op ongeveer een derde van de scholen mogen leerlingen ook boeken uit de collectie mee naar huis nemen. Slechts 4% van alle scholen biedt (ook) digitale boeken aan. Ook besteden leerkrachten op vrijwel alle basisscholen wordt aandacht aan leesbevorderende activiteiten in de les, vaak in de vorm van vrij lezen en voorlezen. Leesgesprekken, boekenkringen en boekintroductions komen wekelijks tot maandelijks voor. Hierin zijn geen significante verschillen gevonden tussen leerkrachten van de Bibliotheek *op school*-locaties en andersoortige scholen (Willemsen & Elphick, 2019).

Positieve effecten zichtbaar met Monitor de Bibliotheek *op school*

Met de Monitor de Bibliotheek *op school* worden de activiteiten op school en het leesgedrag en leesplezier van leerlingen jaarlijks in kaart gebracht en gevolgd. In de Monitor wordt ook ingegaan op de mate waarin de Bibliotheek *op school* wordt ingezet en de effecten die dit heeft op de leesvaardigheid van de leerlingen. Zo blijkt dat leesbevorderende activiteiten een positieve invloed hebben op de leesfrequentie en het leesplezier van leerlingen. Ook noemen leerlingen met een actieve Bibliotheek *op school* meer verschillende tipgevers voor leuke boeken en kennen zij meer manieren om aan boeken te komen (Hartkamp, 2020).

Effectiviteit verschilt per doelgroep

Wel verschilt de effectiviteit van de Bibliotheek *op school* sterk per doelgroep. Zo lezen leerlingen in hogere leerjaren minder, minder graag, halen ze minder boeken bij de bibliotheek op school en zijn minder positief over de schoolbibliotheek. Ook vinden meisjes lezen veel leuker dan jongens en lezen ze ook meer (Kleijnen, 2016; Hartkamp, 2020). Ook lijkt vrij lezen in het basisonderwijs alleen effect te hebben op de leesfrequentie van de kinderen die al lezen. Voor de aarzelende lezers is alleen vrij lezen niet genoeg; zij hebben waarschijnlijk meer begeleiding nodig om hiervan te kunnen profiteren. Voorlezen blijkt in dat kader zeer geschikt: het heeft een positief effect op alle leerlingen (Van der Sande et al., 2019).

Ondersteuning voor zwakke lezers

Met de pilot Aangepast lezen en Makkelijk Lezen Plein in de Bibliotheek *op school* is nader onderzocht wat er nodig is om het leesplezier van leerlingen met een leesbeperking te bevorderen. Deze pilot is opgezet omdat de reguliere collectie van de Bibliotheek *op school* niet voldoende aansloot op de behoefte van kinderen met dyslexie of grote leesmoeilijkheden. Kinderen maakten kennis met de gesproken boeken van Stichting Aangepast Lezen op Daisy-rom of via [Superboek](#), karaokelezen met [Yoleo](#) en de Makkelijk Lezen Plein-boeken. De start met een luisterboek stimuleert de overstap naar het fysieke boek. Het gebruik van de juiste materialen en manieren geeft zwakke lezers weer plezier in lezen. Ook de leerkrachten zien de materialen als een belangrijke toevoeging om kinderen op een leuke manier te begeleiden in het leesproces (Geevers et al., 2014; Van der Aa et al., 2016).

Oproep tot leesbevordering: Leesoffensief en Bibliotheekconvenant

Leesbevordering staat hoog op de agenda. Zo deden de Raad voor Cultuur en de Onderwijsraad in 2019 een oproep tot een heus [leesoffensief](#). Bibliotheken moeten volgens dit document een leescultuur tot stand weten te brengen die wordt gedragen door leesbevorderaars en -specialisten (Raad voor Cultuur & Onderwijsraad, 2019). Hiertoe werden subsidies om deze zaken te bekostigen verhoogd (Raad voor Cultuur, 2020). Daarnaast neemt leesbevordering een belangrijke plaats in in het Bibliotheekconvenant 2020-2023, dat op 1 oktober 2020 werd ondertekend. Daarin wordt leesbevordering genoemd als een van de drie maatschappelijke opgaven waaraan de komende tijd in gezamenlijkheid wordt gewerkt. Zo komt er extra aandacht voor jongens, vmbo'ers en jongeren met een meertalige achtergrond, omdat zij vaak de meeste moeite hebben met lezen. Bibliotheken die hun collecties, expertise en activiteiten voor deze doelgroepen willen uitbreiden, kunnen hiervoor een financiële bijdrage ontvangen via de [subsidieregeling Leesoffensief](#) (VOB et al., 2020).

Bronnen

- > Aa, W. van der, Faber, J. & Geever, M. (2016). [Aangepast lezen en MLP in de Bibliotheek op school. Een vervolgpilot van de KB, uitgevoerd door Bibliotheek Den Bosch en Probiblio.](#)
- > Broekhof, K. (2015). [Bibliotheek op school verbetert leerprestaties.](#) Basisschool Management, 7, p. 14-18.
- > Broekhof, K. (2017). [Meer lezen, beter in taal.](#) Utrecht: Sardes, in opdracht van Kunst van Lezen.
- > Burgt, A. van de & Hoek, S. van de (2020). [Bibliotheken en de samenwerking met het primair onderwijs. Onderzoeksresultaten BOP-enquête samenwerking primair onderwijs, 2018-2019.](#) Den Haag: KB.
- > Bus, A.G., IJzendoorn, M.H. van, Pellegrini, A.D. & Terpstra, W. (1994). *Van voorlezen naar lezen: een meta-analyse naar intergenerationele overdracht van geletterdheid.* Nederlands Tijdschrift voor Opvoeding, Vorming en Onderwijs, 10(3), p. 157-175.
- > Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS), StatLine (2020). [Bevolking: generatie, geslacht, leeftijd en migratieachtergrond.](#)
- > DUO Onderwijsonderzoek & Advies (2019). [Leesbevordering basisonderwijs 2019. Stand van zaken.](#) Amsterdam: Stichting Lezen.
- > Geever, M., Aa, W. van der & Faber, J. (2014). [Aangepast lezen en MLP in de Bibliotheek op school. Een pilot van het SIOB, uitgevoerd door Bibliotheek Den Bosch en Probiblio.](#)
- > Grinsven, V. van, Groothees, A. van & Elphick, E. (2014). [Rapportage Omnibusonderzoek Directeuren Primair Onderwijs en Voortgezet onderwijs.](#) Utrecht: DUO Onderwijsonderzoek, in opdracht van Kunst van Lezen.
- > Hartkamp, J. (2020). [Monitor de Bibliotheek op school. Landelijke analyse basisonderwijs 2019.](#) Amsterdam: DESAN Research Solutions.
- > Kleijnen, E. (2016). [Route to Reading. Promoting Reading through a school Library: Effects for Non-Western Migrant Students.](#)
- > KB (2019). [Dienstverlening openbare bibliotheken aan het primair onderwijs 2017-2018.](#)
- > Kortlever, D.M.J. & Lemmens, J.S. (2012). [Relaties tussen leesgedrag en Cito-scores van kinderen.](#) Tijdschrift voor Communicatiewetenschap, 40(1), p. 87-105.
- > Langendonk, A. & Dalen, G. van (2019). [Feitenrelas | Kunst van Lezen.](#)
- > Mol, S.E. & Bus, A.G. (2011). [Lezen loont een leven lang: de rol van vrijetijdslezen in de taal- en leesontwikkeling van kinderen en jongeren.](#) Levende Talen Tijdschrift, 12/3, p. 3-15.

- > Nielen, T. & Bus, A.G. (2015). [*Leesmotivatie stimuleren: Bibliotheek op school onder de loep*](#). JSW, 8(99), p. 6-9.
- > Nielen, T. & Bus, A.G. (2016). [*Onwillige lezers: Onderzoek naar redenen en oplossingen*](#). Delft: Stichting Lezen.
- > Sande, L. van der, Wildeman, I., Bus, A & Steensel, R. van (2019). [*Lezen stimuleren via vrij lezen, boekgesprekken en appberichten. Effecten van leesbevorderingsactiviteiten in het basisonderwijs en vmo; onderzoek in het kader van een evaluatie van de Bibliotheek op school*](#). Utrecht: Eburon.
- > Stichting Lezen (2020). [*Leesmonitor: Vrij lezen*](#). Geraadpleegd op 28-10-2020.
- > Vereniging van Openbare Bibliotheken (VOB), Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), Stichting Samenwerkende POI's Nederland (SPN), Interprovinciaal Overleg (IPO), KB & ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) (2020). [*Bibliotheekconvenant 2020-2023. Convenant houdende afspraken over de bijdrage van de bibliotheekvoorziening in Nederland aan maatschappelijke opgaven*](#).
- > Willemsen, A. & Elphick, E. (2019). [*Leesbevordering basisonderwijs 2019. Stand van zaken*](#). Amsterdam: Stichting Lezen.